

Алън Уотс

ДУХЪТ НА ДЗЕН

София, 2021

Преводът е направен по изданието:

Alan W. Watts

THE SPIRIT OF ZEN

A way of life, work and art in the Far East

Copyright © 1958 by Alan W. Watts

Published by arrangement with John Murray Ltd.

All rights reserved.

© Издателство „Изток-Запад“, 2021

Всички права запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде размножавана или предавана по какъвто и да било начин без изричното съгласие на издателство „Изток-Запад“.

© Ангелин Мичев, превод, 2021

© Деница Трифонова, оформление на корицата, 2021

ISBN 978-619-01-0844-3

АЛЪН УОТС

ДУХЪТ НА
ДЗЕН

Превод от английски
Ангелин Мичев

БИБЛИОТЕКА

ИЗТОК

№1		<i>36-ТЕ СТРАТЕГЕМИ</i>
№2	ЕВГЕНИЯ ЗАВАДСКА	<i>ШЪТАО И НЕГОВИТЕ
„БЕСЕДИ ЗА ЖИВОПИСТА“</i>
№3	ДАЙСЕЦУ СУДЗУКИ	<i>ДЗЕН И ЯПОНСКАТА КУЛТУРА</i>
№4	ҮАН ЮНБИН	<i>НОЩНИ РАЗГОВОРИ КРАЙ
ОГНИЩЕТО</i>
№5	АЛЪН ҮОТС	<i>ДАО НА ВОДАТА</i>
№6	ЛИН ЮТАН	<i>БИТ И ДУШЕВНОСТ НА МОЯ НАРОД</i>
№7	ДОГЕН	<i>СЪКРОВИЩАТА НА СЪЗЕРЦАНИЕТО</i>
№8	ЛУ СЮН	<i>СТАРИ ИСТОРИИ В НОВА РЕДАКЦИЯ</i>
№9	ФРАНСОА ЖҮЛИЕН	<i>ИСКАШ ЛИ ДА УСПЕЕШ, ЗАОБИКОЛИ</i>
№10		<i>ДЗАДЗУАН</i>
№11	АЛЪН ҮОТС	<i>ПЪТЯТ НА ДЗЕН</i>
№12	АЛЪН ҮОТС	<i>МЪДРОСТТА НА НЕСИГУРНОСТТА</i>
№13	АЛЪН ҮОТС	<i>ФИЛОСОФИИТЕ НА АЗИЯ</i>
№14	АЛЪН ҮОТС	<i>ДУХЪТ НА ДЗЕН</i>

ПРЕДИСЛОВИЕ

До неотдавна почти никой на Запад не познаваше дзен будизма, с изключение на неколцина ориенталисти, чийто интерес беше предимно академичен. Преди Първата световна война в Европа имаше само един превод на книга за дзен – „Религията на самураите“ от Кайтен Нукария, – а споменаванията за него в съчиненията за будизма като цяло се брояха на пръсти. До излизането на първия том на „Есета върху дзен будизма“ на Д. Т. Судзуки през 1927 г. нямаше труд, който да възбуди интереса на западняка и в същото време да му предаде поне нещичко от истинския дух на дзен. Впоследствие професор Судзуки издаде още два тома на „Есетата“ и най-вече на неговата работа ние дължим онава, което изобщо знаем по темата. Резултатът от усилията му беше бързо нарастване на интереса към дзен, което не се ограничаваше само сред изкушените студенти по ориенталска философия.

Дзен тъй отчетливо се различава от всички други форми на будизма – би могло да се каже дори от всички други форми на религия, – че събуди любопитството на мнозина, кои-

то иначе не биха се обърнали към „непрактичния“ Изток за практическа мъдрост.

Веднъж разпалено, това любопитство не може да бъде лесно уталожено, тъй като дзен има особено обаяние върху умовете, на които са дотегнали конвенционалните религия и философия. Още в началото той се освобождава от всички форми на теоретизиране, доктринално обучение и безжизнен формализъм – те биват третирани просто като символи на мъдростта. Дзен е основан на практиката и едно интимно, лично преживяване на реалността, до която повечето религии и философии не се доближават с нещо повече от интелектуално или емоционално *описание*. Това не означава, че дзен е единственият път към просветлението. Някой бе казал, че разликата между дзен и другите форми на религия е в това, че „всички останали пътища се вият бавно по планинския склон, а дзен, подобно на римски друм, разсича препятствията и се движи по права линия към Целта“. В края на краищата вероученията, догмите и философските системи са само идеи за истината – също както думите не са факти, а *се отнасят за факти*, – докато дзен е енергичен опит да се влезе в пряк контакт със самата истина, без да се позволява на теории и символи да застават между познаващия и познаваното. В определен смисъл дзен означава да чувстваш живота, а не да чувстваш нещо *по отношение на* живота. Той не търпи непряка мъдрост, чужди описания на духовните преживявания, просто концепции и убеждения. Въпреки че непряката мъдрост е ценна като пътепоказател, тя твърде лесно се бърка със самия път или дори крайната цел. Описанията на истината може да се преструват тъй изкусно и убедително на самата истина, че дзен често става форма на иконоборство, рушене на интелектуалните ку-

мири на живата реалност, познаваема единствено посредством личния опит.

Дзен е уникален със своите методи на преподаване. При него няма доктринално обучение, изучаване на свещени текстове, формална програма за духовно развитие. Като се изключат няколко сборника с проповеди на ранните дзен учители (единственият опит за *рационално* излагане на неговите учения), почти всичко, с което разполагаме, са известни брой записани диалози (*мондо*) между учители и техните ученици, в които сякаш се обръща толкова малко внимание на обичайните норми на логиката и здравия разум, че на пръв поглед са пълни нелепици. Съществуват наистина множество коментари върху тези диалози и голяма колекция кратки стихотворения (често придружаващи китайски и японски рисунки), но от позицията на интелекта те не са много по-смислени от самите диалози. Дзен литературата е тъй озадачаваща, че Вигер е способен да я определи единствено като *nombre d'folio remplis de reponses incohrentes, insehsees... Ce ne sont pas, comme on l'a suppose, des allusions a des affaires interieures, qu'il faudrait connaitre pour pouvoir comprendre. Ce sont des exclamations echappees a des abrutis, momentanement tires de leur coma.**

Но лесно е да се подлъжем по повърхностното впечатление. Както най-високите и най-ниските тонове са еднакво недоловими за слуха, така вероятно са еднакво неразбирае-

* „Поредното портфолио, запълнено с несвързани, скрити отговори... Това не са, както би трябвало, препратки към същността, която човек трябва да знае, за да може да я разбере. Това са възклицания на идиоти, изтръгнати за момент от тяхната кома“ (фр.). – Б.р.

ми най-смисленото и най-безсмисленото. Но дзен и не се опитва да бъде разбираем, достъпен за интелекта. Методът на дзен е да озадачи, възбуди, обърка и изтощи интелекта, докато не стане ясно, че интелектуалните операции са само мислене *за*; да провокира, стимулира и изтощи емоциите, докато не стане ясно, че емоционалните процеси са само чувстване *по отношение на*; и когато ученикът е въведен в интелектуална и емоционална задънена улица, да хвърли мост над бездната между понятийния, опосредстван контакт с реалността и неопосредствания опит. За да осъществи това, той активира една по-висша способност на ума, известна като интуиция, или *будхи*, понякога наричана също „око на духа“. Накратко, целта на дзен е да фокусира вниманието ни върху самата реалност вместо върху интелектуалните и емоционалните ни реакции към нея – като реалността е онова вечно променящо се, вечно разрастващо се, недефинируемо, известно като „живот“ нещо, което никога няма да спре дори за миг, за да го нагласим задоволително в някоя от нашите консервативни системи от „чекмедженца“ и идеи.

Затова всеки, който се опита да пише за дзен, неминуемо се сблъсква с извънредни трудности. Той не може никога да обясни, може само да посочи. Способен е единствено да представя проблеми и да загатва, и така в най-добрия случай да отведе читателя мъчително близо до истината. Но в момента, в който се пробва да даде каквато и да е фиксирана дефиниция, нещото се изплъзва и дефиницията си остава просто философска концепция. Дзен не може да бъде вкаран в рамките на никой „изъм“ или „-логия“, той е жив и не може да бъде дисектиран и анализиран като труп. Ето защо, ако имаме някакви съмнения по отношение на смисъ-

ла и разумността на казаното от дзен учителите, нека като за начало се опитаме да им се доверим и приемем, че има мъдрост в тяхното пълно незачитане на логиката. На учителя У Цъ например принадлежат следните думи: „Ще си послужи с басня. Крава минава през прозорец. Главата, рогата и краката ѝ преминават лесно, но опашката не може. Защо не може?“ Ето и един диалог: монах отишъл при учителя Джао-джоу с молба:

– Току-що пристигнах в манастира. Имате ли нещо против да ми дадете наставление?

– Изяде ли си вече закуската? – попитал Джао-джоу.

– Да, изядох я, учителю.

– Тогава измий си съдовете.

Твърди се, че в резултат на този разговор монахът получил просветление.

Независимо дали всичко това е безумие, или не, факт е, че дзен е повлиял дълбоко върху цялата култура на Далечния изток и прилагайки го в мисли и действия, ние трябва да проверим ценността на неговия дух, колкото и неразбираем да ни се струва той. Западняците вероятно често се питат как значителните далекоизточни произведения на изкуството са се сдобили с това свое ефирно и недефинируемо качество, което им отрежда неповторимо място сред творенията на човешкия дух. Отговорът е, че то произтича от дзен – начин на живот, чиято съществена роля в историята на китайската и японската цивилизация доскоро силно се подценяваше. Едва напоследък ние придобихме известна представа какво е самият дзен.